

Meddelelser.

KRIMINALPOLITISKA SÄLLSKAPET I GÖTEBORG

har under 1957 hållit fyra sammanträden, varvid behandlats följande ämnen: 26/4 „Kriminalpolitiska synpunkter beaktade i förslaget till ny barnavårdslag“ (inledare: hovrättsrådet Rutger Nyman, Stockholm), 10/5 „Påföljdssystemet för unga lagöverträdare“ (inledare: hovrättsassessorn Bengt Hult, Stockholm), 24/5 „Påföljdssystemet i övrigt (villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse, skyddsinternering, överlämnande till särskild vård)“ (inledare: hovrättsassessorn Carl Holmberg, Stockholm) samt 29/10 „Jämförelse mellan ungdomskriminaliteten i Norge och Sverige“ (inledare: universitetsstipendiaten Knut Sveri, Oslo).

Sällskapets angelägenheter handhas av en möteskommitté, som under 1957 utgjorts av följande personer: Överläkaren Martin Tjellström, advokaten Curt Blomkvist, barnavårdsdirektören Gustaf Hedqvist och efter hans frånfälle, barnavårdsassistenten Ella Högmark samt statsåklagaren Mårten Stiernström. Mötesförhandlingarna ledas av en för varje sammanträde utsedd ordförande. Sällskapet hade vid 1957 års utgång 77 ledamöter.

Mårten Stiernström.

Litteratur

Knud Waaben: Det kriminelle forsæt. Gyldendal. København 1957, 373 s. 27,50 kr.

De senaste årens kriminalvetenskapliga litteratur i de nordiska länderna företer en bild av livlig verksamhet och har berikats med ett stort antal verk av grundläggande betydelse och bestående värde. Såsom fallet synes vara i den västliga kulturvärlden i övrigt har särskilt de kriminologiska och kriminalpolitiska grenarna av facket blivit föremål för ett ökat intresse, både i det praktiska rättslivet och från doktrinen sida. Men även straffrätten i egentlig mening har gjorts till föremål för bearbetning både i större systematiska arbeten (Hurwitz, Andenæs, Strahl) och i brett upplagda monografier rörande skilda ämnen av central teoretisk och praktisk betydelse, hämtade såväl ur straffrättens allmänna som ur dess speciella del.

Vad särskilt beträffar doktrinen sysslande med straffrättens allmänna del, kan man göra den iakttagelsen att intresset under de närmast föregående decennierna i främsta rummet anknöt sig till ämnen som sammanhånga med rättsstridighetslärans problematik eller eljest med brottsbegreppets objektiva sida. Säkerligen har här den livliga debatten om rättsordningens och straffrättens teoretiska grundfrågor (Thyrén, Lundstedt, Ussing, Ross, Hoel, m. fl.) spelat en viktig roll. Brotts subjektiva sida kom i betänklig grad i skymundan. Ämnen,

hänförliga till denna problemkrets togos icke upp till monografisk bearbetning eller eljest till någon mera ingående vetenskaplig debatt inom straffrättsdoktrinen. Detta förhållande är helt visst förklarligt med hänsyn till ämnets svårgräpbara och oklara beskaffenhet och dess nära samband med den inom rättsfilosofien och kriminalpolitiken livligt diskuterade och alltjämt problematiska frågan om tillräknelighetsbegreppet och viljans s. k. frihet. Som bidragande orsak till svårigheterna att få ett grepp om de rättsdogmatiska frågorna ifråga om brottets subjektiva sida har säkerligen strafflagstiftningens ovilja att uttryckligen reglera hitrörande frågor spelat in.

Under de senaste åren har det nu påpekade förhållandet undergått en förändring till det bättre. Tidsenliga och klargörande framställningar av läran om brottets subjektiva element ha lämnats i de ovan åsyftade handböckerna av Hurwitz och Andenæs, och värdefulla analyser av problem inom samma område ha lämnats i monografier rörande särskilda brott och brottsgrupper av Andenæs (underlåtenhetsbrotten), Nelson (ärekränkingsbrotten) och Thornstedt (specialstraffrättens företagaransvar) samt i åtskilliga tidskriftsuppsatser av bl. a. sistnämnda författare. Under de senaste åren ha slutligen publicerats två inträngande och betydelsefulla specialarbeten rörande centrala delar av läran om brottsbegreppets subjektiva sida, nämligen Thornstedts avhandling om rättsvillfarelse och Waabens doktorsarbete om det kriminella uppsåtet, vilket sistnämnda verk här skall göras till föremål för en kortfattad anmälan som mera tager sikte på avhandlingens allmänna uppläggning än på dess positivrättsliga innehåll.

Det ämne som här upptagits till behandling rymmer betydande svårigheter av teoretisk och metodologisk art för den som vill tränga djupare in i ämnets problematik och ej nöjer sig med att redovisa huvudreglerna ifråga om uppsåtsrekvisitets användningsområde, föremål och innehåll, sådana dessa regler vanligen uppfattas och framställas såsom uttryck för gällande rätt. Utmärkande för dessa regler är att de väsentligen äro en skapelse av en rättsvetenskap, som länge såg som sin huvuduppgift att i mer eller mindre allmängiltiga begrepp söka sammanfatta likartade företeelser och besläktade moment i de särskilda brottsbeskrivningarna och att formulera generella regler för de sålunda sammanförda, likartade fenomenens positivrättsliga behandling. Naturligtvis har denna straffrättsvetenskapens begreppsbyggande och systematiserande verksamhet spelat en högst förtjänstfull roll för skapande av reda och konsekvens i fänkandet och rättstillämpningen, men den har icke varit utan sina olägenheter och risker. Ej minst visar läget på det nu behandlade området — dolusläran — att doktrinen satser gärna kommit att uppfattas såsom uttryck för positiv rätt och att en ur vetenskaplig synpunkt otillåten förblandning kommit att äga rum mellan vad som faktiskt är och vad som uppfattats såsom begreppsmässigt riktigt eller rättspolitiskt eftersträvanvärt. Härtill kommer att den berörda generaliseringsprocessen fördunklat blicken för olika brottstyper egenart och att man ofta förbisett de strukturella

olikheterna mellan de skilda typer av gärningsmoment som utgöra uppsåtets föremål, d. v. s. skola vara täckta av dolus, för att handlingen skall vara straffbar enligt ett givet lagstadgande.

Det måste räknas Waaben till stor förtjänst att han målmedvetet och energiskt tagit upp kampen med de oklara metodspörsmål, som sålunda möta och som försvåra en förutsättningslös undersökning av det kriminella uppsåtet ur rent rättsdogmatisk synvinkel, d. v. s. som ett problem om gällande rätt.

Efter en inledande framställning, som på ett instruktivt sätt framställer den straffrättsliga skuldläran i dess historiska och komparativa huvuddrag, ger sig förf. i kast med de nyss antydda metodproblemen. De analyser och reflexioner som här framläggas för läsaren äro ytterst intresseväckande, om än stundom något svårtillgängliga, och ha säkerligen ett rättsteoretiskt värde långt utöver det speciella ämne, som föranlett förf. till en metoddiskussion. I anslutning til nyare nordisk rättslära (särskilt Ross) betonas vikten av att de rättsideologiska och rättspolitiska aspekterna på uppsåtsbegreppet — vilka onekligen dominerat äldre doktrin på området — hållas klart skilda från den empiriska undersökningen av vad som faktiskt gäller, d. v. s. de grundsatser som komma till uttryck i domstolarnas verksamhet, eller — om man föredrager en prognostisk definition av begreppet — kunna förväntas tillämpade i fortsättningen.

Detta klara särskiljande av rättsideologisk och rättsdogmatisk teori betyder nu ingalunda att en undersökning av gällande rätt, såsom den kommer till uttryck i rättspraxis kan skjuta de rättspolitiska och traditionella ideologiska synpunkterna helt åt sidan. På sätt framgår av Waabens framställning kan en analys av domstolarnas ståndpunktstagande till olika uppsåtsproblem knappast genomföras utan att hänsyn tages till den motiverande kraft som utövas av de föreställningar om ett allmängiltigt uppsåtsbegrepp eller vissa givna former av uppsåt, vilka sedan gammalt kommit till uttryck i den juridiska doktrinen, vars dialektik under utvecklingens gång varit inriktad på att arbeta fram de aprioriskt „riktiga“ begreppen och distinktionerna inom dolusläran. I den mån efter hand nåtts relativ enighet inom det egna landets straffrättslitteratur i dessa hänseenden, torde det stå utom tvivel att domstolarna medvetet eller omedvetet influerats av doktrинens teser, även om dessa endast i begränsad utsträckning uppbyggts på empiriskt underlag, d. v. s. på en kartläggning av domstolarnas hittillsvarande praxis på området. Förhållandet kan med någon förenkling uttryckas så, att vid bestämmandet av det kriminella uppsåtets föremål och innebörd, som i stort sett förbigås med tystnad av lagstiftaren, doktrинens uttalanden och ståndpunktstaganden spelar rollen av en icke oviktig rättskälla för praxis. Ur forskarens synvinkel måste praxis i väsentlig mån förstås mot bakgrunden av doktrинens uppsåtslära. Denna kan sålunda tjäna som ett „tydningschema“ vid analyser av domsmaterialet och det kan ej anses metodologiskt otillåtet att i viss utsträckning analysera de rättsliga avgörandena ur synpunk-

ten av deras konformitet med, resp. divergens från, doktrinen teser och uppfattningssätt. Waabens inträngande och sällsynt givande undersökning av praxis bestyrker i väsentliga stycken lämpligheten av denna arbetsmetod — så långt den motivationsprocess, som ligger bakom de särskilda rättsavgörandena, kan klarläggas eller med större sannolikhet antagas ha tillgått.

En analys av rättspraxis som den väsentliga bäraren av gällande rätt är som bekant förenat med betydande teoretiska och praktiska svårigheter, något som noggsamt kommit att stå klart för författaren till den föreliggande avhandlingen. En första förutsättning för att en studie över domstolarnas uppfattningssätt rörande sådana frågor som de här avsedda skall ge resultat är att rättsfallsmaterialet är tillräckligt omfattande och representativt. Waaben har härvidlag gått synnerligen grundligt tillväga. Det tryckta prejudikatmaterialet synes på detta område — i Danmark liksom i Sverige — förekomma ytterst sparsamt, och förf. har därför supplerat detta material med en helt visst mödosam och tidskrävande genomgång av ej mindre än 2.000 otryckta domar i brottmål, av vilka omkring 1.500 saker varit föremål för avgörande i både underrätt och landsrätt (med bevisprövning i båda instanserna). Som var att vänta har väl knappast några mera överraskande eller vetenskapligt sett totalt nyorienterande rön framkommit genom denna omfattande undersökning. Det förefaller emellertid som om förf. funnit tillräckligt klara belägg för riktigheten av åtskilliga av sina grundläggande antaganden om praxis' hållning till dolusproblematiken.

Även om nu ett tillräckligt omfattande och riktigt valt praxismaterial står forskaren till buds, möter honom en rad svårigheter och kvistiga metodfrågor, då han griper sig an med sin analytiska undersökning. Bland de omständigheter som komplicera bedömningen av domstolarnas ställning till frågorna om uppsåtskravets omfång och innebörd märkas främst det intima sammanhanget mellan själva rättsfaktum och de data som anses utgöra tillräckligt bevis för det subjektiva faktums förhandenvaro. Med allt skäl ägnar Waaben noggrann uppmärksamhet åt de bevismässiga förhållandena i avseende å olika brottstypers subjektiva rekvisit och ställer därmed frågorna i en praktisk belysning, som ofta saknas i doktrinen sysslande med hithörande ting.

Betydande svårigheter möta också i domstolarnas sätt att motivera sina domskäl i detta avseende. På ett intressant sätt genomgår och diskuterar förf. åtskilliga förekommande lokutioner och skrivsätt, vilka till en viss grad typiserats under tidens lopp och ofta förefalla skäligen banala men bakom vilka kunna dölja sig ganska invecklade tankegångar samt hänsynstaganden av skönsmässig eller rent emotionell art. Särskilt uppmärksammas det — i varje fall ur vetenskaplig synpunkt — beklagliga förhållandet att domstolarna mera sällan explicit angiva eller diskutera den rättsgrundsats som ligger till grund för bestämmandet av det uppsåtskrav som ställes i det fall som före-

ligger till avgörande. Här synas förhållandena knappast vara mera tillfredsställande i dansk än i svensk praxis, medan skrivsättet vid norska domstolar ofta äro mera upplysande åtminstone i kontroversiella fall. Allt som allt äro Waabens utredningar och resonemang i de metodfrågor som här antytts av största värde vid varje studie över domstolspraxis på det straffrättsliga området.

En undersökning av domstolarnas ställningstagande till doluslärans huvudproblem kan knappast undvara vissa arbetshypoteser, vilkas riktighet eller åtminstone rimlighet helt eller delvis vinner sin bekräftelse eller dementi genom den utförda analysen av praxismaterialet. Tillika kan undersökningen ge anledning till vissa modifieringar och en rikare nyansering av de principer som avses med en i stort sett verifierad hypotes. Waaben har i den föreliggande avhandlingen sett som en av sina väsentligaste uppgifter att undersöka, om den i praxis uttryckta gällande danska rätten på samma sätt som den vedertagna doktrinen uppfattar doluskravet i stort sett likformigt och med samma innehåll och intensitet på hela det område, där brottets objektiva gärningsinnehåll av lag eller praxis förutsättes täckt av uppsåt eller en vis standardform därav. Den arbetshypotes från vilken han därvid utgår är att praxis företer betydande variationer ifråga om det för straffbarhet erforderliga uppsåtet, ej blott vid skilda brottstyper utan i viss mån också ifråga om de olika element som bilda de straffbelagda handlingarnas objektiva gärningsinnehåll.

Redan vid första påseende förefaller antagandet av dylika variationer rimligt, om man besinnar olikheterna i brottsbegreppens uppbyggnad på den objektiva sidan hos de skilda gärningstyperna i strafflagarnas brottskataloger. Förekomsten av sådana motsatspar som effektdelikt och rena handlingsdelikt, skadedelikt och faredelikt, kommissiv- och omissivdelikt, fullbordade brott och försöksbrott, gärningsmannaskap och medverkanshandlingar betyder lika många grupper av straffbara handlingar med sin specifika problematik, och det skulle närmast vara ägnat att förvåna, om doluskravet i praktiken skulle tänkas äga en uniform karaktär vid dessa olika konstruktionsvarianter. Ej minst i dansk rätt, som i motsats till svensk rätt i vidsträckt omfattning synes godtaga dolusformen „sandsynlighedsforsæt“, är det anledning att räkna med en betydande variationsbredd ifråga om uppsåtskravets styrka och innehåll vid skilda brottsarter.

Den grundliga undersökning som Waaben underkastar judikaturen bestyrker på väsentliga punkter hans antagande om starka variationer i uppsåtsbegreppet, sådant detta uppfattas av domstolarna i skilda typsituationer. Rättvisligen måste dock erkännas att förf. trots alla bemödanden icke lyckats komma till bestämda resultat i en del fall, vilket är fullt förklarligt med hänsyn till domsmotiveringarnas diffusa avfattning och de övriga metodologiska svårigheter som, enligt vad förf. själv påvisat, förbjuder forskaren att draga alltför säkra eller principiella slutsatser av sitt material. De variationer som klarlagts synas emellertid vara så pass betydande, att de å ena sidan måste

föranleda doktrinen att taga doluslärans generella saker under kritisk omprövning och å andra sidan motivera en maning till rättspraxis att medverka till en precisering av uppsåtskravet för att förhindra att det straffbara området alltmer flyter uti sina gränser till förfång för konsekvens och förutsebarhet i rättskipningen och därmed för medborgarnas rättssäkerhet.

I traditionell straffrättsdoktrin, särskilt av tyskt snitt, sökte vetenskapen fixera uppsåtskravets innebörd med utgångspunkt från psykologiska kategorier, hänförliga till det mänskliga själslivets olika s.k. förmögenheter, såsom intellekt, vilja och känsla. Detta sätt att angripa problemet visade sig i längden ej lyckat: de oändliga kontroverserna mellan företrädarna för „Willentheorie“ och „Vorstellungstheorie“ voro i sig tämligen ofruktbara och ledde icke till någon slutlig klarhet över dolusbegreppets innehåll. Såsom Waaben påvisat kan ej heller den moderna psykologien skänka de lämpliga utgångspunkterna för en rättsdogmatisk undersökning av uppsåtskravets innebörd, även om dess rön kunna vara av kriminalpolitiskt och kriminologiskt värde i en straffrätt som lägger större vikt vid gärningsmannens personlighet än vid den brottsliga handlingen såsom juridiskt fenomen.

Den äldre doktrinen oförmåga att nå enighet om dolusbegreppets innehåll sammanhänger till stor del med att den icke ägnade tillbörlig uppmärksamhet åt de skilda gärningstypernas ovan antydda strukturella olikheter ifråga om brottsbegreppets objektiva sida. Det måste betecknas som ett lyckligt grepp, när Waaben just tager dessa olikheter till utgångspunkt för sin undersökning av rättspraxis och söker komma till rätta med ämnet genom en analys av doluskravets innebörd vid varje särskild beståndsdel av de olika brottstypernas gärningsinnehåll för sig. Det visar sig då att de skilda psykologiska moment, som äro väsentliga för förhandenvaron av uppsåt, äga olika vikt vid olika brottstyper och att förhållandet mellan vilja och föreställning i många fall kan reduceras till ett teoretiskt skenproblem. Från de nu angivna utgångspunkterna behandlar förf. betydelsen av uppsåtskravet i relation till de olika moment, som han kallar „forsætsobjekterne“. Dessa indelas i tre huvudgrupper: „de kriminelle handlinger“, „handlingsomgivelserne“ och „handlingsfølgerne“. Ur vissa synpunkter kan med den brottsliga effekten sammanföras egna (eller andras) framtida handlande. Den säregna beskaffenheten av begreppet „fara“ såsom uppsåtsobjekt föranleder „fareforsættets“ behandling som ett problem för sig och det ganska svårgripbara begreppet „berigelsesforsæt“ göres till föremål för separat undersökning. Såsom subjektiva specialfall diskuteras uppsåtsfrågan vid gärningsmannens otillräknelighet och vid berusning. Ett eventuellt krav på subjektiv täckning av tillämpliga rättsregler, d. v. s. rättsvillfarelsens problem, lämnas av förf. medvetet å sido.

Vid första påseende kan denna disposition av undersökningen förefalla något främmande, men vid ett närmare studium av avhandlingen finner man fördelarna av författarens uppläggning av sitt arbete på-

tagliga. Det visar sig sålunda att det voluntativa elementet i uppsåtskategorien har sitt huvudsakliga intresse blott vid brottstyper, där handlingens effekt eller (vid försök) dess avsedda följder äro väsentliga för brottsbegreppets uppbyggnad, medan ifråga om övriga gärningstyper det intellektuella momentet, d. v. s. insikten om gärningsmomenten i dess gradation från visshet ned till ett visst mått av sannolikhet utgör det väsentliga problemet.

Det skulle här föra för långt att ens i största korthet söka referera Waabens detaljerade, sakrika och av klok kritik präglade genomgång av uppsåtsfrågans läge i domstolspraxis vid alla de speciella brottstyper, som behandlas under de angivna huvudrubrikerna. Ett sådant referat skulle f. ö. ej ge rättvisa åt den inträngande rättsfallsanalysen och är icke möjlig att genomföra utan risk för misstag eller förvanskningar annat än av en recensent med full förtrogenhet med dansk rätt och danskt domstolsarbete. På de få punkter, där man känner en viss tvekan inför författarens metod eller resultat, t. ex. ifråga om innebörden av begreppet „hensigt“ eller den intressanta utvecklingen av problemet om „sandsynlighedsförsættets“ innebörd och fixerande, särskilt vid häleribrottet, kan någon bestämd kritik knappast riktas mot förf. utan ett inträngande studium av de ifrågavarande problemen i allmänhet och det danska praxismaterialet i synnerhet. För egen del har anmeldaren en bestämd känsla av att resultatet av ett dylikt studium skulle bli en förbehållslös anslutning till Waabens synpunkter.

För läsaren av det föreliggande förnämliga och vetenskapligt stimulerande doktorsarbetet erbjuder detsamma en källa till utvidgad och fördjupad kunskap om ett av straffrättens mest centrala men tillika mest problematiska områden. Dess rikedom på värdefulla synpunkter och tankeställare gör det till ett standardverk, vilket kriminalisterna ej blott i Danmark utan även i övriga nordiska länder ha anledning att ofta konsultera.

Ivar Agge.

The Danish Criminal Code. — With an Introduction by Dr. *Knud Waaben*. — G. E. C. Gad. Copenhagen 1958.

Den gældende danske straffelov af 15. april 1930, der tidligere er blevet oversat til tysk, er nu også blevet tilgængelig for engelske læsere. Takket være Den danske Komité for sammenlignende retsforskning — hvis formand er fhv. landsdommer *N. V. Boeg* — og ved økonomisk bistand fra Gad's fond er der blevet tilvejebragt en fortræffelig engelsk oversættelse af loven, naturligvis i up to date stand. Oversættelsen er udført af frøken *Else Giersing*, og den er gennemset af ingen ringere end professor *Max Grünhut* i Oxford.

Den også i det ydre smukke publikation indledes med en på en gang kortfattet og særdeles instruktiv redegørelse for hovedpunkterne i loven og dansk kriminalret. Denne introduktion er skrevet af professor *Knud Waaben*. Det kan i høj grad anbefales nordiske kriminalister at gøre sig bekendt dermed.

Stephan Hurwitz.

Tore Strömberg: Åtalspreskription. Institutet för rättsvetenskaplig forskning (XII). Stockholm 1956. 238 s. 22 sv. kr.

I inledningen till förevarande avhandling uttalar förf., att han haft till ändamål i främsta rummet att ge en analytisk och systematisk redogörelse för åtalspreskriptionen i nuvarande svensk straffrätt. Några mer vittfamnande rätthistoriska, doktrinhistoriska och komparativa betraktelser har icke företagits.

I olika avdelningar behandlas Vad är åtalspreskription?, Hur motiveras institutet åtalspreskription?, Åtalspreskriptionens innebörd, De processuella konsekvenserna av reglerna om åtalspreskription, Översikt över åtalspreskriptionens förutsättningar, Hur lång är preskriptionstiden för visst brott?, När börjar preskriptionstid i allmänhet att löpa?, Preskriptionstidens begynnelsepunkt i särskilda fall, Blir s. k. straffria efterhandlingar straffbara genom preskription av det föregående brottet?, Om preskription av häleri och Om preskriptionshindrande åtgärder.

Förf. påpekar, att bestämmelserna om åtalspreskription bör ha sådan klarhet och skärpa, att man i det konkreta fallet kan med största möjliga säkerhet avgöra om de är tillämpliga eller ej. Betydelsen av att reglerna om åtalspreskription är klara och enkla i tillämpningen har också understrukits under förarbetena till den ändring som vidtogs i samband med den nya rättegångsbalkens införande. Förf. visar emellertid, att nuvarande svenska bestämmelser lämnar plats för tveksamhet och osäkerhet i åtskilliga avseenden. Svårigheten att ge en entydig utformning av lagtexten framträder också genom den analys som göres av de av strafflagberedningen i sitt betänkande av år 1953 föreslagna ändringarna av preskriptionsreglerna.

Förf. har enligt förordet i hög grad åsyftat, att boken skall bli till gagn för dem som verkar i straffrättskipningens tjänst, och har fördenskull upptagit till diskussion hittills olösta tolknings- och tillämpningsproblem. De delar som behandlar sådana problem är också de mest intressanta, särskilt avsnitten angående preskriptionstidens begynnelsepunkt vid i tiden utsträckta brott. Förf. går igenom olika brottstyper och kommer fram till lösningar som i allmänhet synes väl motiverade. När förf. vid vad han kallar kontinuerliga brott, brottsligt drivande av verksamhet och intermittert brott diskuterar utgångspunkten för beräkning av preskriptionstid enligt strafflagberedningens förslag, förefaller dock de skäl som anföres mot den av beredningen föreslagna bestämmelsen icke helt övertygande.

Utläggningen av spörsmålet, huruvida s. k. straffria efterhandlingar kan bli straffade om det föregående brottet preskriberas, läses med stor behållning. Förf. pekar på att t. ex. en tjuvs eller en bedragares senare åtgöranden med den åtkomna egendomen, även om de uppfyller fordringarna för t. ex. olovligt förfogande eller häleri, icke räknas som brottsliga. Förf. kommer närmast till att avböja möjligheten att för häleri döma en tjuv, sedan ansvar för stölden preskriberats, och

ställer sig därmed avvisande till en av Strahl framkastad tanke om motsatt lösning. Godtages denna ståndpunkt, framstår emellertid den här i landet tillämpade ordningen att döma en person för ett lindrigare brott, t. ex. häleri, för vilket rekvisiten är uppfyllda men för vilket han kan dömas endast alternativt till ett svårare brott, t. ex. en stöld, som han troligen begått men om vilket han icke kan överbevisas, i en egendomlig belysning. Man kan som förf. ställa frågan: varför skall en möjlighet att någon begått stölden, vilken kanske skulle vara preskriberad, ej utesluta att han dömes för häleriet, om förhållandet är det att visshet att han begått den nu preskriberade stölden skulle utesluta ansvar för det i och för sig kanske ej preskriberade häleriet? Det förefaller överhuvud kunna ifrågasättas om det nuvarande ådömandet av ansvar för häleri i fall som här avses är en tillfredsställande ordning.

Vid behandlingen av preskriptionen för häleri får förf. anledning till en diskussion av brottet häleri som bjuder på åtskilligt av intresse.

Avhandlingen bär prägel av vederhäftighet och omdömesgillhet och torde komma att bli av värde för de rättstillämpande myndigheterna.

Carl Holmberg.

The University Teaching of Social Sciences. Criminology. Unesco. 1957. 164 s.

Unesco har gitt ut en rekke håndbøker om undervisningen i de forskjellige universitetsfag. Nå er turen også kommet til kriminologi. Boken består av en generell orientering om undervisningen i kriminologi av Dennis Carroll og Jean Pinatel. Deretter gjengis nasjonale rapporter om undervisningen i 10 forskjellige land. Sverige er representert ved Olof Kinberg, mens de øvrige nordiske land ikke er med, hvilket man kan beklage. I et tilfelle som dette ville det kanskje ha vært naturlig med en felles nordisk rapport.

Foruten Sverige er følgende land representert: Belgia, Brasil, England, Frankrike, Italia, Jugoslavia, Tyrkia, U.S.A. og Østerrike.

Carroll og Pinatel behandler en rekke sentrale spørsmål i forbindelse med kriminologiundervisningen, og orienteringen vil utvilsomt være meget nyttig for universitetslærere i kriminologi. De nasjonale rapporter vil særlig ha betydning for dem som har anledning til å studere kriminologi i utlandet.

Anders Bratholm.

John Williams: Suddenly at The Priory. William Heinemann Ltd., London 1957. 304 sider (25 shillings).

I 1876 døde den nygifte, velhavende sagfører Charles Bravo af antimonforgiftning efter at have svævet mellem liv og død i flere døgn under de frygteligste smerter. Ved det efterfølgende ligsyn, som af hensyn til den sønderknuste enke afvikledes diskret og overfladisk, afsagde nævningerne kendelse om, at Bravos død skyldtes antimonforgiftning, men at det ikke fandtes bevist, hvorledes han havde ind-

taget giften. Efter at pressen havde fået nys om sagen, fremkom der imidlertid så mange nye oplysninger, at sagen blev hjemvist til et nyt ligsyn, som nærmest formede sig som en straffesag mod enken. Den nye kendelse kom til at lyde på overlagt drab, men nævningerne fandt ikke grundlag for at rette sigtelse mod bestemte personer, og nærmere nåede man aldrig sagens opklaring. Året efter døde enken, 32 år gammel, som kronisk alkoholist.

I denne velskrevne og fængslende bog har forfatteren rekonstrueret sagen og bringer den løsning, som virker overbevisende rigtig, på denne viktorianske mordgåde, som mange andre før han har prøvet at kaste lys over.

Jon Johnsen.

Donald Ford: The Delinquent Child and the Community. Constable & Co. Ltd., London 1957. 204 sider (24 shillings).

Forfatteren, som beklæder stillingen som dommer ved en børne-domstol, har tidligere i „The Deprived Child and the Community“ (anmeldt i NTFK 1957 side 342) behandlet almindelige børneforsorgs-problemer og har nu kastet sig over de særlige problemer vedrørende behandlingen af kriminelle børn.

I bogens første afsnit behandler han de forskellige reaktionsformer over for børn, probation, attendance centres, detention centres, remand homes, classifying schools og approved schools. Om de foreløbige resultater af de nyoprettede attendance centres udtaler forfatteren, at man, således som udviklingen har været, næppe får det fulde udbytte af denne behandlingsform, bl. a. på grund af dårlige lokaleforhold, men navnlig fordi det er en næsten umulig opgave at opnå nogen form for behandling inden for de maksimalt 12 timer, som regel fordelt over 6 lørdag eftermiddage, som drengene skal frekventere disse institutioner. Forfatteren har intet til overs for detention centres, hvortil drenge i alderen 14—21 år efter rettens bestemmelse kan sendes til chokbehandling i indtil 3 måneder. Institutionerne er præget af isolation fra omverdenen, låsede døre og streng disciplin efter værste militære forbillede, og den negative grundindstilling øver et lige hårdt pres på personale og drenge. Ved løsladelsen er der ingen mulighed for efterforsorg, medmindre de pågældende i forvejen er under tilsyn af en probation officer.

I bogens andet afsnit berører forfatteren nogle af de sociologiske faktorer, som har størst betydning for barnets udvikling, men bogens styrke ligger absolut i det første afsnit.

Jon Johnsen.

Winifred A. Elkin: The English Penal System. Penguin Books Ltd. Harmondsworth 1957. 288 sider.

Forfatterinden, cand. polit. og gennem mange år tilknyttet The Howard League for Penal Reform, har et indgående kendskab til Englands kriminalretlige sanktionssystem, som hun giver en fortrinlig fremstilling af i denne bog.

Efter en gennemgang af behandlingstankerne bag den moderne straffuldbyrdelse og af de almindeligt anvendelige sanktioner, som er fælles for alle kriminelle, gør forfatterinden i de enkelte afsnit rede for de særlige foranstaltninger, der kan bringes i anvendelse over for de forskellige grupper af lovovertrædere, som er udskilt til særbehandling, d. v. s. børn, unge mennesker, kroniske recidivister m. m. Bogen efterlader et uhyggeligt indtryk af de store vanskeligheder, engelsk fængselsvæsen kæmper mod idag: forældede anstalter, pladsmangel og personalemangel. Et lille lyspunkt er det dog, at der nu er udsigt til oprettelse af en særlig psykiatrisk undersøgelses- og behandlingsanstalt, således at de psykisk afvigende fanger vil kunne udskilles af det ordinære fængselsbelæg.

Jon Johnsen.

Charles E. O'Hara: Fundamentals of Criminal Investigation. Charles C. Thomas Publisher, Springfield, Ill., U.S.A. 1956, 713 s.

Denne lærebog i politikundskab er skrevet som et grundlag til videre studier for kriminalpolitifolk og andre, som beskæftiger sig med undersøgelse af kriminelle forhold. Forf. er praktiker og pædagog, hvilket præger fremstillingen, der er klar, anskuelig og instruktiv uden at prætendere en udtømmende behandling af de forskellige emner. Forf. betegner kriminel efterforskning som en kunst og ikke en videnskab uden derfor at undervurdere betydningen af videnskabelige metoder og hjælpemidler. En vellykket efterforskning, siger han, beror ikke på, om det lykkes at få den sigtede dømt i retten, men på, om alle relevante spor og bevismidler er fremdraget og rigtig behandlet og bedømt, om vidner er kløgtigt udspurgt og sigtede grundigt afhørt, om logiske følgeslutninger er rigtigt udviklet, og sagen forståeligt, klart og nøjagtigt beskrevet.

Et kapitel om afhørings teknik giver mange fornuftige og psykologisk rigtige råd for, hvorledes man skal gennemføre en afhøring af de forskellige typer af vidner, som politimanden i sin gerning kan komme ud for: den modvillige, den uinteresserede, den frygtsomme, den mistænksomme, den ordrige o. s. v. Kun går forf. klart udover de her hjemme akcepterede metoder, når han anbefaler forhørslederen overfor det løgnagtige vidne at antyde muligheden af at måtte sigte vidnet for urigtig forklaring overfor „offentlig myndighed“ og afse fem minutter på at udmale de alvorlige følger af en sådan forseelse, — alt udfra den betragtning, at den jævne mand ikke er klar over, at et sådant forhold ikke kan straffes, og derfor vil få en ubestemt skyldfølelse, som kan tilskynde ham til at ændre forklaring og sige sandheden.

Når det drejer sig om forhør over mistænkte personer, anbefaler forf. båndoptagelser af vigtige udtalelser og tilståelser samt anbringelse af en skjult mikrofon i afhøringslokalet. Klart udenfor vor moral-kodex ligger også forskellige tricks, som øjensynlig i U.S.A. anvendes for at fremkalde en tilståelse, f. ex. at anbringe den sigtede blandt en

række andre personer i en såkaldt „line-up“ og derefter lade flere forud instruerede „vidner“ eller „anmeldere“ udpege ham som gerningsmand til forskellige forbrydelser, i håb om, at han i desperation og for at undgå de falske anklager skal tilstå det forhold, han er sigtet for. Forf. giver også andre eksempler på bluff, som anses for god latin, f. ex. foregivelse af, at politiet er i besiddelse af afgørende tekniske beviser mod den pågældende.

Ved vurderingen af disse fremgangsmåder må det ikke glemmes, at kriminaliteten i U.S.A. på mange områder er langt grovere og farligere end her hjemme, og at kampen mellem forbryderne og politiet som beskyttere af samfundets og de enkelte borgeres ret og vitale interesser ofte er bitter og nådeløs. Trods alt er de omtalte metoder, der er godkendt af U.S.A.s domstole, men efter vor opfattelse utilstedelinge, kun en svag afglans af de 3. grads metoder, som for ikke ret længe siden blev betragtet som både tilladelige og nødvendige. I dag er kravet om, at en tilståelse skal være frivillig afgivet, gennemført, således at vold eller trusel om vold, urimelig langvarige forhør, hensættelse af fangen i mørk celle eller andre tvangsmidler såsom udsættelse af fangen for sult, mangel på søvn eller andre former for psykisk tortur gør tilståelsen ugyldig.

Den første tredjedel af bogen omhandler almindelige regler for efterforskning. Forf. giver fyldige anvisninger på fremgangsmåden og tekniske hjælpemidler ved overvågning og skygning, gør opmærksom på de fejl, der ofte begås af uøvede observatører, og fremhæver, hvorledes de kan undgås. Et følgende kapitel omhandler den allervanskeligste form for politiarbejde, nemlig den såkaldte „undercover activity“ — overvågning „indefra“ —, hvor undersøgeren under påtaget navn og skikkelse skaffer sig i forbindelse med en kriminel organisation eller bande og lever med i de mistænkte milieu. Grænsen mellem en sådan hemmelig efterforskningsvirksomhed og provokation kan undertiden være hårfin, og det kræver den yderste påpasselighed fra agentens side at holde sig på den rette side af grænsen. Bortset fra spionage og kontraspionage er disse metoder kun anvendelige under specielle storbyforhold med en koncentreret og organiseret kriminalitet, jfr. f. ex. organiseringen af Scotland Yard's berømte „Ghost Squad“ i 1946.

De følgende afsnit i bogen redegør for en række specielle forbrydelsesarter og fremgangsmåden ved efterforskning af disse. Valget af de kategorier af forbrydelser, der tages op til særskilt behandling, er naturligvis påvirket af hensynet til helhedsbilledet af kriminaliteten i dagens U.S.A., idet forf. foruden de almindelige, overalt forekommende forbrydelsesarter såsom: ildspåsættelse, sædelighedsforbrydelser, tyveri og andre berigelsesforbrydelser („larceny“, der behandles under eet), indbruds- og pengeskabstyveri, røveri, dokumentfalsk og drab etc. vier særlige kapitler til omtale af: narkomani og ulovlig narkotikahandel, tyveri eller røveri af lastbiler med ladning („high-jacking“) og færdselsdrab. Hvad den retslige behandling af drabsfor-

brydelser angår mærker man sig, at der er en legal præsumption for, at et drab er begået med overlæg (murder), og at bevisbyrden for, at dette ikke er tilfældet (manslaughter), påhviler den anklagede.

I et vist omfang, hvor forf. anser det nødvendigt til forståelse af bevisregler eller værdien af særlige undersøgelser, anfører han eksempler fra konkrete sager. Der er kun få og ret tilfældigt valgte illustrationer til teksten. En række talmæssige oplysninger er interessante og undertiden forbavsende: Der er i U.S.A. over 5000 private detektivbureauer, som beskæftiger ca. 150.000 personer, — 80.000 personer forsvinder årligt i U.S.A., og af disse viser det sig, at kun een ud af 2000 har begået selvmord, — der præsenteres årligt ca. 8 millioner falske checks. Forf. hævder, at ca. 60 % af de automobilførere, der forårsager færdselsdrab, er stærkt spirituspåvirkede, et tal, der ligger påfaldende langt over, hvad vi kender her hjemme.

En række afsluttende kapitler omhandler emner som: signalementslære, identifikation, fingeraftryk, konfrontation, forskellige laboratoriemæssige undersøgelser, bl. a. af dokumenter, etablering af kemiske „tyvefælder“ etc.; fremstillingen er up to date, forf. nævner således benyttelse af radioaktivt pulver som tyvefælde, hvorefter gerningsmanden kan spores ved hjælp af en Geiger-tæller. Endelig omtales kort fremgangsmåden ved anholdelser, personlig ransagning af anholdte og razziaer.

Det er lykkedes forf. indenfor bogens godt 700 sider at få en helt usædvanlig mængde nyttigt stof og oplysninger med, uden at det går ud over klarheden og overskueligheden i stoffets behandling. Ikke blot begynderen i faget, men også den trænedede kriminalist vil kunne have nytte og glæde af bogen.

A. Haslund.

Tidsskrifter.

Tidskrift för kriminalvård, årgang 1956.

Årgangen indeholder bl. a. en debat omkring spørgsmålet om betimeligheden af altid at iværksætte tilsyn i forbindelse med obligatorisk prøveløsladelse, en artikel af fængvårdsdirektør Gunnar Rudsted om gennemførelse af behandlingsplaner inden for anstaltgrupperne og et par bidrag om gruppeterapi, dels af Sven Larsson om behandlingsformen på Belmont Hospital og dels af et anonymt gruppemedlem om hans personlige indtryk af gruppeterapien.

Jon Johnsen.

Revue internationale de criminologie et de police technique, årgang 1956.

Af indholdet skal nævnes en artikel af præsident R. Berger om filmens indvirkning på ungdomskriminaliteten; præsident F. Gramatica skriver om samfundets ansvar for ungdommens sociale opdragelse, og en israelitisk advokat, B. Mendelsohn, bidrager med en artikel om „offerlære“ (la victimologie), en systematisk undersøgelse af den krænkede persons relation til den kriminelle handling og til gerningsmanden.

Jon Johnsen.

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1956.

Richard Busch: Zum Verbrauch der Strafklage bei späterer Erkenntnis anderweitiger Tatgestaltung. — *Werner Hardwig*: Die Gesinnungsmerkmale im Strafrecht. — *Günter Stratenwerth*: Prinzipien der Rechtfertigung. — *Peter Noll*: Übergesetzliche Milderungsgründe aus vermindertem Unrecht. — *Albert Krebs*: Probleme der Behandlung Rückfälliger in der Strafanstalt. — *Gerd Hiete*: Probleme des Strafvollzugs und der Strafvollzugsgesetzgebung. — *Heinz Leferenz*: Zur Problematik der kriminologischen Prognose. — *Gottfried Boldt*: Zur Struktur der Fahrlässigkeits-Tat. — *Karl Peters*: Die Parallelität von Prozess- und Sachentscheidungen. — *Ulrich Klug*: Zum Begriff der Gesetzeskonkurrenz. — *Jürgen Baumann*: Pönalisierung von Kaufverträgen durch Eigentumsvorbehalt.

Bindet indeholder desuden meddelelser, anmeldelser samt omtale af fremmed ret i afdelingen „Mitteilungsblatt der Fachgruppe Strafrecht in der Gesellschaft für Rechtsvergleichung“.

K. W.